

“Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu: Bütün Şiirleri”

Prof. Dr. İsmail GÖRKEM*

Türk Halk Edebiyatının önemli bir kısmını teşkil eden *Türk Saz Şiiri/Âşık Edebiyatı* ve temsilcileri, Eski Türk Edebiyatı ve Batı Tesirindeki Türk Edebiyatı mensupları gibi, sürekli ‘ferdî’ nitelikleri ön plana çıkarılarak değerlendirilmeye devam edilmiştir. ‘Edebiyat tarihçisi’ bakışıyla sanatkâr ve ‘eser’inin değerlendirilmesinden Âşık Edebiyatı mensupları da nasibini almıştır. Dikkatlice bakıldığında Dadaloğlu’nun da bu bakış ve anlayışla değerlendirildiği görülecektir.

Göçer Türkmen aşiret mensuplarının yaşadığı *Türkmen coğrafyası* olarak kabul edilen Ankara-Elmadağ’dan Suriye-Rakka’ya kadar olan sahada, öncelikle ‘Karacaoğlan’ adı etrafında oluşmuş bir Türk saz şiiri geleneği mevcuttur.

Hattâ biz *Çukurovalı Karacaoğlan*’ın dahi bir ‘tek’ kişi olmadığı kanısındayız. Nasıl yüzyıllar boyunca Anadolu-Rumeli, Azerbaycan ve Türkmenistan coğrafyalarında hükmünü icrâ eden ‘Karacaoğlan’ adı etrafında teşekkül etmiş bir *mektep* veya *gelene*k varsa, bu sebepten ‘Çukurovalı Karacaoğlan’ın da tek kişi olarak kabul edilmesi bize göre zordur. Meselâ Çukurova’da şairler hâlâ ‘tapşırma’ yerine ‘*Karacalama*’ terimini kullanırlar. Bu kavram bile Güney Türkmenleri arasında Karacaoğlan’ın tesirlerini göstermesi bakımından önemlidir.

Dadaloğlu da -üzülerek belirtmeliyiz ki- bir tek ‘kişi’ olarak algılanmış, öyle kabul edilmiş; işin garip tarafı, öyle kabul ettirilmeye de gayret edilmiştir. Bu doğru değildir! Dadalı Türkmen aşiretinden -kesin olmamakla birlikte- *Kul Yusuf*, *Âşık Dadaloğlu Musa* ve *Âşık Dadalı Veli* [*Dadaloğlu*] adında üç saz şairi çıkmıştır. Bunlar ‘[Çukurovalı] Karacaoğlan’ geleneği dairesinde şiirler söylemiştir. Musa ve Veli’nin şiirlerini tam olarak tespit etmek zordur. Fakat sonuçta özellikle Musa ve Veli’ye ait şiirler; önce Veli, daha sonra da ‘usta malı’ söyleyen diğer sanatkârlar tarafından *Dadaloğlu* mahlâsıyla söylenir olmuştur. Bu değerlendirmelerimizle, şair olarak ‘Dadaloğlu’ kimliğinin bir fertten ziyade bir ‘olgu’yu ifade ettiğini söylemek istiyoruz. Bu kimliğin inşasına, Veli’den sonra yaşamış olan ve söyledikleri türküleri ‘Dadaloğlu’ adıyla tapşırınların katkılarını da eklemek gerekecektir.

Osmanlı Devletinin Fırka-i İslâhiye marifetiyle yapmış olduğu mecburî iskânın Güney Türkmenleri üzerinde bıraktığı acı, ıstırap ve bunun neticesinde oluşan hoşnutsuzluklar, Cumhuriyet’in ilk yıllarında ‘mazi/Osmanlı düşmanlığı’ eksenine oturtulmak istenmiş, bunda da Dadaloğlu olgusu ve bu şaire bağlı eserler “kullanılmak” istenmiştir. Nitekim bu ‘gayret’lerin zaman içerisinde oldukça başarılı (!) sonuçlar verdiği de görülüyor! O kadar ki, 2002 yılında Kayseri’de düzenlenen Dadaloğlu şenliklerinde ‘Mehterân Bölüğü’nün şenliklere katılması epeyce bir ‘tartışma’ yaratmıştı.

* Erciyes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü – KAYSERİ. (Elmek: igorkem@erciyes.edu.tr)

Hayrettir ki birileri, 'zalim ve gaddar (!) Osmanlı'yı temsil eden 'mehter'in, Dadaloğlu şenliklerinde yeri olmadığını söyleyebilmiştir. Daha sonra Osmanlı düşmanlığı, iddia sahiplerince yalanlansa da, böyle bir hususun gündeme gelebilmesi bile üzücü ve ibret vericidir.

* * *

Kitabın dört yıllık yoğun bir çalışma sonucunda hazırlandığını öncelikle belirtmeliyim. Bugüne kadar yapılan Dadaloğlu çalışmaları, bir kaç hariç tutulacak olursa, 'masa başı' çalışması şeklindedir.

Çalışmaya ad olarak -biraz da iddialı bir şekilde- *Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu-Bütün Şiirleri* konmuştur. Kitapta yeni bilgiler ışığında 'Dadaloğlu olgu'sunu oluşturan unsurlar ve bu olguyla irtibatlı bütün şiirler hikâyeleriyle birlikte, bir araya getirilmiştir. Dört yıllık yoğun çalışma neticesinde Dadaloğlu hakkında yapılmış hemen bütün yayınları gördüğümüzü, yayınlanmamış bilgi-belgeler ve 'derleme'lerden de yararlandığımızı, kitabın altıncı bölümünü gözden geçiren okuyucu hemen fark edecektir.

İlk bölümde *Türkmen Aşiretleri ve Konar-Göçer Hayat*, ikincisinde *Dadaloğlu Olgusu*, üçüncü bölümde *Dadaloğlu Kimliğinin Oluşumu* ve dördüncü bölümde de *Tarih-Folklor İlişkisi* fazla ayrıntıya girmeden, ana çizgileriyle ele alınmıştır. Bu bölümler oldukça uzun tutulabilirdi, fakat kitabın hacminin artmaması dikkate alındığı için, böyle bir yol izlendi. Beşinci bölümde ise *Araştırmanın Amaç ve Yöntemi* açıklanmıştır. Burada da teorik düzlemde Âşık Edebiyatı'nın pek çok sorununu tartışmak mümkündür; fakat bu kısım da bilerek kısa tutulmuştur.

Dadaloğlu Şiirleri isimli altıncı bölüm kitabın omurgasını teşkil etmektedir. Burada çeşitlenmeleri dahil 205, çeşitlenmeler hariç tutulacak olursa 163 metin yer alıyor. Eserde, şiir metinlerinin geçmişten günümüze doğru 'bağlam'larındaki 'değişim' ve 'dönüşüm'ü görebilmek ve gösterebilmek bizim için çok önemliydi. Uzun ve yorucu mesaimizi bunun için zevkle harcadık. *Ekler* kısmında da bu şiirleri 'gelenek' dairesinde örneklerle destekleyecek nitelikte 47 metin bulunmaktadır. Kul Yusuf'a ait üç metnin, 'Dadaloğlu' olgusu içinde değerlendirilmeyip *Ekler* kısmına alındığını bu arada belirtmek gerekecektir.

Altıncı bölümdeki Dadaloğlu şiirlerinden -çeşitlenmeler dahil 106'sı -bağımsız olarak 92'si- 'Dadaloğlu' ismiyle tapşırılmıştır. Musa ismiyle tapşırılan metin sayısı ise 7'dir. Bugüne kadar Musa adına tek şiirin olduğu bilinmekteydi. Dadalı/Dadal şeklinde tapşırılan bağımsız metin sayısı da 52'dir (Çeşitlenmeler dahil edildiğinde sayı 57'ye ulaşılıyor). Mahlâsların kaydedilmediği metin sayısı 16, başka şairlere ait metin sayısı ise 2'dir.

Kitabın en önemli tarafı bugüne kadar bilinmeyen 57 bağımsız metnin -çeşitlenmeler dahil edilince bu sayı 62'ye çıkıyor- ilk defa ilim âleminin istifadesine sunuluyor olmasıdır. Birbirinin tekrarı mahiyetinde 'masa başı' Dadaloğlu kitaplarının yayımlandığı günümüzde, 57 yeni Dadaloğlu şiirinin yayımlanması oldukça önemlidir.

Kaynakların Değerlendirilmesi adlı yedinci bölüm de çok emek verdiğimiz kısımdır. Dadaloğlu şiir 'metin'lerinin tespitinde bu kaynaklardan yararlandı. Bu bölümde, incelediğimiz yazılı, basılı ve sözlü kaynaklar hakkında değerlendirmelerimiz yer alıyor. Kitabın *Kaynakça* kısmı bilerek geniş tutulmuştur. Burada künyeleri verilen eserlerin tamamı tarafımızdan değerlendirilmiştir. Fakat kitabın hacmi öncelikle göz önünde tutulduğu için, bir takım 'teorik meseleler' bilerek ayrıntılı bir şekilde tartışılmamıştır. *Sözlük*'te, altıncı bölümde yer alan metinlerde geçen ve anlamı bilinmeyen kelimeler açıklandı. *Ekler* kısmındaki belgelerde ise, bugüne kadar ilim âleminin haberdar olmadığı yeni bilgiler ve metinler yer alıyor.

NOT: *Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu: Bütün Şiirleri* (E Yayınları, İstanbul 2006, 528 s., ISBN: 975-390-204-2) adlı kitabın 'Ön Söz'ünden (s. 15-18) alınmıştır.